

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU NAUKOWEGO

KARL RAHNER I ZAGADNIENIE ATROPOLOGII: PROBLEMATYKA I PERSPEKTYWY

RZYM 4–5 MARCA 2004

Osoba i myśl teologiczna Karla Rahnera – wybitnego teologa XX wieku – stała się inspiracją Międzynarodowego Kongresu Naukowego, który odbył się w Rzymie w dniach 4–5 marca 2004 roku. W setną rocznicę urodzin niemieckiego profesora jezuita, przy Papieskim Uniwersytecie Laterańskim, zgromadzili się czołowi przedstawiciele nauk teologicznych, ażeby poddać refleksji i gruntownej analizie przebogaty w treści dorobek naukowy jednego z bardziej kontrowersyjnych teologów minionego stulecia.

Pierwszej sesji przewodniczył Prefekt Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów kardynał Crescenzo Sepe, który przypomniał, że Karl Rahner (1904–1984), jako niekonwencjonalny teolog katolicki, doprowadził do realizacji dialogu na płaszczyźnie filozofii z teologią w kontekście antropologii.

Rektor uniwersytetu, bp prof. Rino Fisichella, powitał tłumnie zgromadzonych gości i studentów na sali, wyrażając zadowolenie z powodu możliwości zgłębienia zagadnień teologicznych myśliciela, który ukochał nade wszystko Boga i człowieka. „Rahner zajmując się problematyką Boga i człowieka, tworzących wzajemną relację interpersonalną, analizował szeroko pojęty kontekst historyczno-dogmatyczny owej komplementarnej rzeczywistości” – stwierdził bp Fisichella. Pierwszy blok spotkań stanowiły wystąpienia takich osób, jak: prof. Ignazio Sanna (PUL, Città del Vaticano) *Wizja antropologiczna K. Rahnera*, prof. Michael Schneider (St. Georgen, Frankfurt a. M.) *Horyzonty duchowości ignacjańskiej K. Rahnera*, prof. Max Seckler (Università di Tübingen) *Wymiar fundamentalny teologii K. Rahnera* czy prof. Paul M. Zulehner (Università di Wien) *Wymiar pastoralny teologii K. Rahnera*. Wniosek zamykający pierwszą część kongresu sprowadza się do stwierdzenia, iż Karl Rahner w swoich rozważaniach intelektualnych uwspółcześnił tradycyjną scholastykę o założenia proponowane przez filozofię transcendentálną i egzystencjalną, przedkładając argumentację religijną w kontekście życia codziennego osoby ludzkiej, którą Bóg sam się interesuje, i z którą komunikuje się poprzez łaskę zbawczą.

Metodę Rahnera interpretowali tacy naukowcy, jak: prof. Karl-Heinz Neufeld (Università di Innsbruck), prof. Giuseppe Lorizio (PUL, Città del Vaticano) i bp prof. Rino Fisichella (PUL, Città del Vaticano). Była ona warunkowana wynikiem myślenia, że każde pytanie o Boga jest jednocześnie pytaniem o człowieka, albowiem w najgłębszych pokładach swojej egzystencji człowiek odkrywa Boga, czyniąc go koniecznym warunkiem poznania siebie i odkrycia własnego istnienia. Człowiek w swojej aktualnej i *hic et nunc* przeżywanej sytuacji egzystencjalnej jest punktem wyjścia w interpretacji zagadnień teologicznych. Właściwy rozwój problematyki teologicznej ma miejsce wówczas, kiedy dokonuje się on w konfrontacji z zagadnieniami antropologicznymi. Odniesienie się bezpośrednio do człowieka zmusza do uwzględnienia głównej jego struktury, którą jest transcendencja na byt w ogóle – podkreślił prof. Neufeld. Człowiek jest na tyle, na ile istnieje ponad siebie, a zatem całe jego życie wchodzi w wieczne życie Boga – dodał bp Fisichella, interpretując Rahnera.

Prof. Santiago Del Cura Elèna (Università di Salamanca, Spagna), kiedy referował zagadnienie *Od misterium do doświadczenia* stwierdził, że – zdaniem Rahnera – lektura egzystencji osoby ludzkiej wpisanej w ekonomię zbawienia może być właściwie odczytana, kiedy zostanie ocalone spojrzenie całościowe na człowieka, łączącego w sobie naturę z nadnaturą, kiedy dochodzi do zespolenia doświadczenia z misterium, na wzór Wcielonego Słowa, w którym doszło do substancjalnego zjednoczenia ludzkiej i boskiej natury. Interpretując doktrynę trynitarną, której fundament niektórzy teologowie występujący po Rahnerze zaczerpnęli z jego myśli, profesor zauważył, że Bóg w sposób definitywny objawił się człowiekowi w swoim Synu poprzez wydarzenie Wcielenia. Bóg, który komunikuje siebie człowiekowi takim, jaki jest, autotranscendując w kierunku człowieka, pozostaje jednak kimś nieogarnionym. Są trzy sposoby objawiania się Boga Trójjedynego człowiekowi; każdy ma związek z boskością, która zachowuje swoją specyfikę w strukturze osobowej Ojca, Syna i Ducha Świętego.

Trójca ekonomiczna jest Trójcą immanentną i odwrotnie – objaśniał w swoim wystąpieniu prof. Piero Coda (PUL, Città del Vaticano), interpretując zagadnienie *Od Grundaxiom do ontologii trynitarniej*. Człowiek prawdziwie doświadcza Boga w historiozbawczym doświadczeniu, tzn. Bóg jako Ojciec, Syn i Duch Święty nie objawił czegoś z siebie, co by pozostawiło Go odległym i nie pozwoliło rozpoznać Jego właściwej istoty, ale samoudzielił się człowiekowi. Trynitarna autokomunikacja Boga samego w sobie, w każdym etapie dziejów historii zbawienia, jest potwierdzeniem jego pozytywnego odniesienia się do człowieka i podkreśleniem, że sam w sobie jest On taki i chce udzielić się człowiekowi w historii.

Znaczącą jest, zdaniem prof. Edwarda Farrugii (Istituto Orientale, Roma), wypowiedziane się *Teologii Rahnera: symbolu czy misterium*, próba Rahnera, który umieścił sakrament w kontekście uniwersalnej woli zbawczej Boga i Jego oferty łaski ponadnaturalnej jako egzystencji permanentnej, ciągłej dla każdej osoby ludzkiej. Osoba bowiem uczestniczy bezpośrednio, ale

w sposób misteryjny w rzeczywistości zbawienia. Do propozycji zbawczej Boga powinna zatem odnieść się w personalnym akcie wiary, będącym doświadczeniem misterium łaski. Teologia doświadczenia sensu Boga konkretyzuje się w teologii misterium chrztu. Chrztost stanowi próg do wolnego, konkretnego wejścia w rzeczywistość zbawienia. Czyniąc krok do przodu, ażeby ów próg przekroczyć, indywiduum, czyli osoba ludzka, powierza całą swoją strukturę osobową, całe swoje życie Kościołowi, który jest znakiem definitywnego zbawienia dla świata. W ten sposób, współpracując z uniwersalną łaską, człowiek decyduje się, ażeby rozpoznać i pogłębić permanentne wezwanie do objęcia w sposób pełny łaski zbawczej, która przesywa każdy wolny akt świadomości i miłości. Centrum natury symbolicznej Kościoła stanowi zrodzenie się go w samoudzieleniu się historycznym i dynamicznym Boga w Chrystusie i w Duchu Świętym. Bóg Trójjedyny chce, aby Kościół dysponował łaską eschatologiczną, którą osoba ludzka może uczynić podmiotowo własną, aby w wolności przyjąć prawdę objawioną. W sakramentach Kościół może aktualizować i udzielać łaski Bożej w zależności od sytuacji, które kwalifikują rytm historii i psychologiczne zaangażowanie w egzystencję osoby ludzkiej.

Ostatni blok wykładów poświęcony *Teologii Rahnera i zbawczej roli Chrystusa* był tryptykiem wypowiedzi w wydaniu prof. Johna M. McDermotta (PUG, Città del Vaticano) nt. *Uniwersalnej roli zbawczej Chrystusa*, prof. Luisa F. Ladarii (PUG, Città del Vaticano) nt. *Obecności Chrystusa w religiach niechrześcijańskich* i bp. prof. Angelo Amato (Città del Vaticano) nt. *Zbawcy Absolutnego i jego indywidualnej historyczności w osobie Jezusa Chrystusa*. Prelegenci stwierdzili, że samoobjawienie się Boga jako tajemnicy Jezusa Chrystusa – *Zbawcy Uniwersalnego* – przyczyniło się do uwzględnienia w rzeczywistości zbawienia także tej rzeszy ludzi, którzy być może nie w sposób bezpośredni, ale pośrednio (jako *anonimowi chrześcijanie*) mają swój udział w zbawieniu poprzez szczerą praktykowanie swojej tradycji i swoje praktyki religijne. Jest to zbawienie anonimowe bez Ewangelii, ale nie bez Chrystusa. Albowiem Chrystus uczestniczy w tradycji każdej religii w sposób nieznan, tym niemniej bardzo realny.

Prof. Ladaria podkreślił, że – zdaniem Rahnera – każdy człowiek doświadcza *nadprzyrodzonego egzystencjału* jako dobrowolnej inicjatywy łaski Bożej, która kieruje ludzkie działanie i świadomość w sposób spontaniczny ku Bogu. Jest to transcendentalne doświadczenie Boga, które osiąga konkretność w tradycjach różnych religii, albowiem realizuje się bądź w porządku kategoryalnym, bądź tematycznym. Każda osoba ludzka doświadcza na przestrzeni dziejów własnej historii propozycji łaski Boga, na którą powinna zachować postawę otwartości, aby ją dobrowolnie przyjąć. Fakt przyjęcia jej w sposób tematyczny lub kategoryalny zawsze wiąże się z łaską uniwersalną Jezusa Chrystusa, który odkupił ludzkość. Anonimowość łaski udzielonej przez Chrystusa każdemu człowiekowi została odkryta jedynie w chrześcijaństwie, które w centrum stawia osobę Jezusa Chrystusa i wyraźnie zaznając ją z Jego osobą i dziełem zbawczym.

Chrześcijaństwo anonimowe, a co za tym idzie – uwzględnienie w osobie Chrystusa jedynego zbawcy absolutnego każdego człowieka, jest chrześcijaństwem nieświadomym, tym niemniej żywe pozostaje na jego gruncie pośrednictwo tajemnicy zbawienia poprzez tradycję religijną, do której człowiek należy i jej owocne praktykowanie. Jest to wynik nieświadomego otwarcia się na Boga wewnątrz własnej tradycji religijnej – zauważył, przytaczając myśl Rahnera, bp Angelo Amato. *Anonimowość chrześcijaństwa* sprowadza się zatem do uczestnictwa w zbawieniu Jezusa Chrystusa przez każdego człowieka, niezależnie od jego pojawienia się w jakimś konkretnym czasie historii dziejów ludzkości, o ile otworzy się on w jakiś misteryjny sposób na samoudzielanie się Boga, które swoje apogeum osiągnęło w Jezusie Chrystusie.

W końcowej dyskusji przy udziale takich osób, jak: prof. Ignazio Sanna (PUL, Città del Vaticano), prof. Marcello Bordoni (PUL, Città del Vaticano), prof. Gianni Colzani (Pontificia Università Urbaniana, Città del Vaticano) i prof. Silvano Zucal (Università di Trento, Trento) stwierdzono, iż dają się odnotować w teologii Rahnera wpływy Tomasza z Akwinu, Kanta, Hegla, Maréchala, Rousselota i Heideggera, którzy dostarczyli Rahnerowi innowacyjnych pojęć dla wyrażania katolickiej doktryny. Rahner twórczo przywłaszczył myśli z rozmaitych teologicznych i filozoficznych źródeł, ubogacając je doświadczeniem duchowości ignacjańskiej. W interpretacji zagadnień teologicznych okazał się teologiem, którego twórczość i dzieła stały się odpowiedzią na problemy współczesnego człowieka, doświadczającego egzystencjalnych pytań w zderzeniu z rzeczywistością codzienności. Rahnerowska teologia wpłynęła na ubogacenie klasycznego podejścia do interpretacji doktrynalnej prawdy teologicznej o antropologiczne konkrety doświadczenia ludzkiego. Stąd zrodził się postulat Rahnera, ażeby cała teologia chrześcijańska stała się teologią antropologiczną. Jego dzieła stały się odpowiedzią na nurtujące problemy w teologii katolickiej lat 1940–1980. Jego teologia spotkała się z pozytywnym przyjęciem także wśród protestanckich myślicieli takich, jak: George Lindbeck, K. Barth czy P. Tillich, a także w kościele anglikańskim w wydaniu John’a Macquarie’a.

Rahner dał się poznać jako teolog, który nosił w sercu wizję świata będącego sceną, na której Bóg jawi się w sposób misteryjny jako komunikujący siebie samego w Jezusie i Duchu człowiekowi. Chociaż nigdy nie udało się Rahnerowi opracować tej teorii w sposób systematyczny, powracał do niej w wielu swoich artykułach. Filozoficzną bazą dla całości teorii o autokomunikacji Boga stały się dwie pierwsze książki: *Geist in Welt* i *Hörer des Wortes*. Detaliczne rozumienie teologicznego schematu samoobjawiającego się Boga dały się poznać w kolejno ukazujących się artykułach, dywagacjach teologicznych, książkach, a w sposób całościowy znalazły opracowanie w *Schriften zur Theologie*. Duża liczba artykułów Rahnera odniosła się w swojej tematyce do zagadnień pastoralnych, albowiem nurtowały go odpowiedzi na pytania: jak można sens pierwotnej doktryny kościoła zachować we współczesnym kontekście życia katolika ocierającego się o intelektualne rozumienie świata?

Jak odzyskać treści chrześcijańskiej doktryny w życiu katolika doświadczającego pluralizmu religii? Chociaż Rahner swoje odpowiedzi osadza na bazie transcendentalizmu neotomistycznego i jego filozoficzne kategorie nie zawsze dają się odczytać jednoznacznie ze względu na pojęcia zaczerpnięte z kantowskiej i heidegerowskiej koncepcji wizji świata i człowieka, to jednak należy podkreślić fakt, że jego pozycje były głęboko zakorzenione w duchowości ignacjańskiej szukania Boga we wszystkich rzeczach.

Nie sposób jest, omawiając myśl teologiczną Rahnera, nie uwzględnić relacji komplementarnej, która przebiega przez jego twórczość pomiędzy teologią, chrystologią, eklezjologią, pneumatologią, teologią pastoralną czy eschatologią a antropologią i filozofią, które dają pełny obraz zrozumienia stosunku, jaki zachodzi na płaszczyźnie autotranscendującego i samoudzielającego się Boga człowiekowi. Charakterystyką rahnerowskiej teologii jest ząbająca się wizja antropologiczno–teologiczno–chrystologiczna misterium osoby ludzkiej i misterium Boga objawiającego się w Chrystusie. Jako teolog niemieckojęzyczny Rahner oddziaływał na świadomość teologiczną nie tylko swojego środowiska. Prowadząc działalność na łamach pism międzynarodowych, chociażby takich, jak *Concilium*, poszerzał znajomość argumentacji teologicznej przenikającej życie w wielu krajach europejskich. Jego wglębiające się próby odczytywania losu ludzkiego odpowiadały mentalności człowieka wieku XX, także ze względu na poruszanie problematyki z różnych innych dziedzin, co stworzyło szansę dla dialogu interdyscyplinarnego pomiędzy teologią a innymi naukami. Rahner poprzez swoje wykłady, redakcyjne prace i członkostwo w społecznościach dotyczących problematyki teologicznej przyczynił się do dorobku naukowego liczącego około 4744 tytułów, w tym opracowań 1651 publikacji i prawie 200 rozpraw doktorskich. Miał ogromny wpływ na studentów, słuchaczy jego wykładów, którzy z zainteresowaniem obserwowali rozwój jego myśli, stając się jego echem nie tylko we własnym środowisku i w swoim kraju, ale także i w świecie.

Ks. Andrzej Proniewski